

PIRMIE SOĻI VĒRTSPAPĪRU TIRGŪ

Pirmie soļi vērtspapīru tirgū

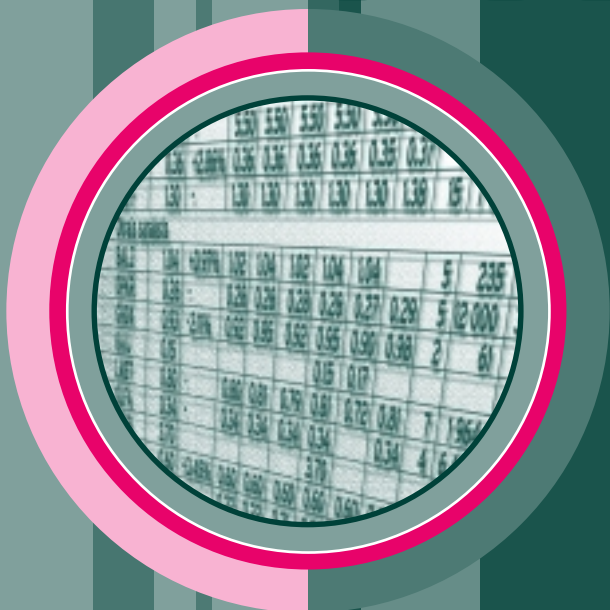
PIRMIE SOĻI VĒRTSPAPĪRU TIRGŪ

Pirmie soļi vērtspapīru tirgū

PIRMIE SOĻI VĒRTSPAPĪRU TIRGŪ

Pirmie soļi

vērtspapīru tirgū

Pirmais solis STRATĒGISKAIS

Lai pieņemtu lēmumu darboties vērtspapīru tirgū, ir svarīgi zināt un izvērtēt vērtspapīru tirgus darbības principus.

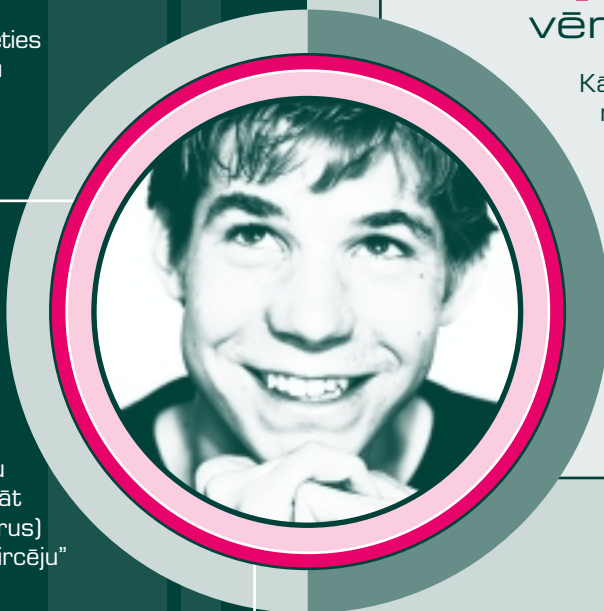
Tas palīdzēs arī Tev izvēlēties sev piemērotāko stratēģiju ieguldīšanai vērtspapīru tirgū.

Kas ir birža?

Birža ir vērtspapīru tirgus vieta, kur "pārdevēji" (vērtspapīru emitenti un vērtspapīru īpašnieki) var piedāvāt savu "preci" (vērtspapīrus) pēc iespējas lielākam "pircēju" (ieguldītāju) skaitam.

Kāda loma ir biržai?

- Biržas galvenais uzdevums ir nodrošināt iespēju tirdzniecībai ar publiskā apgrozībā esošiem vērtspapīriem.
- Birža saved kopā **ieguldītājus**, kuriem ir brīvi naudas līdzekļi un vēlme gūt peļņu, **uzņēmumus**, kuri vēlas piesaistīt papildus kapitālu savai attīstībai, un biržas biedrus – **bankas un brokeru sabiedrības**, kuras iesniedz uzdevumus savā un klientu vārdā vienotā elektroniskā biržas tirdzniecības sistēmā.
- Birža atspoguļo vērtspapīru tirgus cenu jeb augstāko iespējamo noteiktā brīdī.
- Birža nodrošina ātru un vienlīdzīgu informācijas pieejamību visiem tirgus dalībniekiem – ieguldītājiem, emitentiem, starpniekiem.
- Birža nodrošina tirgus caurskatāmību un pilnīgi atklātu cenas noteikšanas mehānismu.
- Birža arī uzrauga tirgus dalībniekus – līdz ar to ir garantēta lielāka drošība nekā tiem vērtspapīriem, kas tiek tirgoti ārpus biržas.

Kas ir vērtspapīru kotēšana biržā?

Vērtspapīru kotēšana ir vērtspapīru cenas noteikšana fondu biržā. Šī cena var būt augstāka vai zemāka par vērtspapīra nominālvērtību.

Kāpēc ieguldīt vērtspapīru tirgū?

Kāpēc ieguldīt vērtspapīros, nevis nekustamajā īpašumā vai bankā uz depozītu procentiem? Viena no atbildēm ir – nekustamā īpašuma iegādei nav pietiekoši daudz naudas, bet bankas procenti ir salīdzinoši zemi.

Ieguldījumus vērtspapīros var sākt ar salīdzinoši nelielu naudas summu!

Ieguldījumus vērtspapīros var viegli atkal pārvērst naudā!

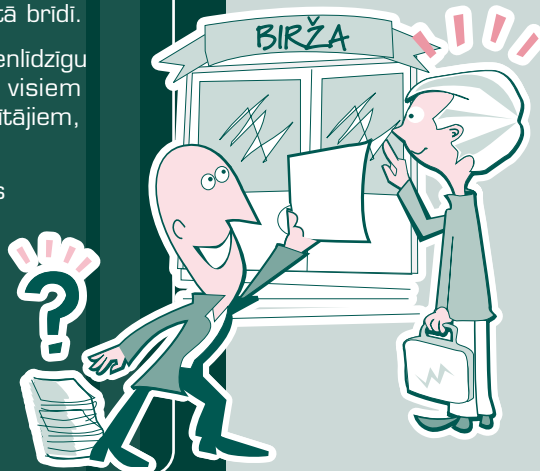
Ieguldījumu stratēģija

Lai izvēlētos, kādus vērtspapīrus pirkt vai pārdot, ir jābūt skaidram **mērķim** – kādam nolūkam Tu to dari, un kādu risku Tu esi gatavs uzņemt. Mērķi var būt dažādi:

- Saglabāt ieguldītās naudas vērtību;
- Pelnīt uz vērtspapīru cenu pieaugumu;
- Regulāri saņemt ienākumus no sava ieguldījuma;
- Iegūt ietekmi uzņēmumā, kurā veikts ieguldījums u.c.

Atkarībā no izvirzītajiem mērķiem ieguldītājus var iedalīt — **finanšu** un **stratēģiskajos** ieguldītājos. **Finanšu ieguldītāji** darbojas vērtspapīru tirgū, lai sasniegtu finansiāla rakstura mērķus – piemēram, pelnītu uz vērtspapīru cenu pieauguma. Savukārt **stratēģiskie ieguldītāji** iegādājas vērtspapīrus ar galveno uzdevumu – iegūt tiešu vai netiešu ietekmi kādā konkrētā uzņēmumā un realizēt tajā sev izdevīgus mērķus.

Atkarībā no ieguldījuma darbības laika, ieguldītājus var iedalīt **īstermiņa** un **ilgtermiņa** ieguldītājos. Īstermiņa finanšu ieguldītājus sauc arī par spekulantiem. **Spekulanti** ir personas, kas darbojas vērtspapīru tirgū ar mērķi pelnīt uz vērtspapīru cenu svārstībām. Viņi pērk vērtspapīrus, kad to cena ir zema, bet pārdod, kad cena ir pieaugusi. Spekulantus maz interesē vērtspapīru emitenta pašreizējais stāvoklis, kā arī tā finanšu rādītāji un darbības perspektīvas. **Ilgtermiņa ieguldītāji** ir personas, kas ieinteresētas saņemt pozitīvu atdevi no sava ieguldījuma ilgākā laika posmā (piem., dividendes). Līdz ar to viņus īpaši neinteresē vērtspapīru cenu īstermiņa svārstības.

Tad, kad ir pieņemts lēmums ieguldīt vērtspapīru tirgū, ir jāizlemj, tieši kādus vērtspapīrus pirkt - akcijas, parāda vērtspapīrus vai ieguldījumu fondu apliecības, jo katram vērtspapīram ir savas priekšrocības un savi riski.

Otrais solis TAKTISKAIS

Ar kādiem **riskiem** jāērēķinās, ieguldot vērtspapīros?

Lielāks vai mazāks risks vērtspapīru tirgū pastāv vienmēr, jo vērtspapīru cenas svārstās. Ieguldītājiem ir svarīgi, lai viņiem piederošo vērtspapīru cenas nesamazinātos, un tāpēc nebūtu zaudējumi. Riski, par kuriem nedrīkst aizmirst: tirgus, uzņēmuma, valūtas risks, kā arī inflācija.

Kā ieguldītājs var **izvairīties** no riska?

Naudu vēlams ieguldīt dažādos vērtspapīros. Ja viena vērtspapīra cena kritīsies, citām tā varbūt pieaugs, un pieaugums vai kritums savstarpēji izlīdzināsies. Protams, jāseko līdzi informācijai, kas var ietekmēt vērtspapīru cenu!

Iegūsti pēc iespējas vairāk **informācijas** par vērtspapīriem, ko vēlies iegādāties!

Kādos vērtspapīros ieguldīt?

Pazīstamākie vērtspapīri:

Akcijas ir vērtspapīri, ko izlaiž (emitē) uzņēmums (emitents), lai iegūtu papildu finanšu līdzekļus savas darbības tālākai pilnveidošanai. Akcija 'pārstāv' uzņēmuma īpašumus – zemi, ēkas, iekārtas u.t.t. Līdz ar to akcijas īpašniekam akcija ir apliecinājums, ka viņam pieder uzņēmuma īpašuma jeb kapitāla daļa, un viņš ir šī uzņēmuma līdzīpašnieks, kam ir tiesības uz dividendēm vai cita veida ienākumiem.

Parāda vērtspapīri (parādzīme, obligācijas, hipotekārās ķīlu zīmes) ir apliecinājums aizdevumam uz noteikumiem, kuri ir zināmi vērtspapīra iegādes brīdī. **Ieguldītājs**, iegādājoties parāda vērtspapīrus, iegulda savus brīvos līdzekļus un par to periodiski saņem iepriekš noteiktu atlīdzību procentu veidā, un pēc noteikta laika saņem atpakaļ sākotnēji aizdoto naudas summu. Katrs parāda vērtspapīrs ir atsevišķs aizdevums, ar kuru ieguldītājs var rīkoties pēc saviem ieskatiem, piemēram, pārdot citam ieguldītājam.

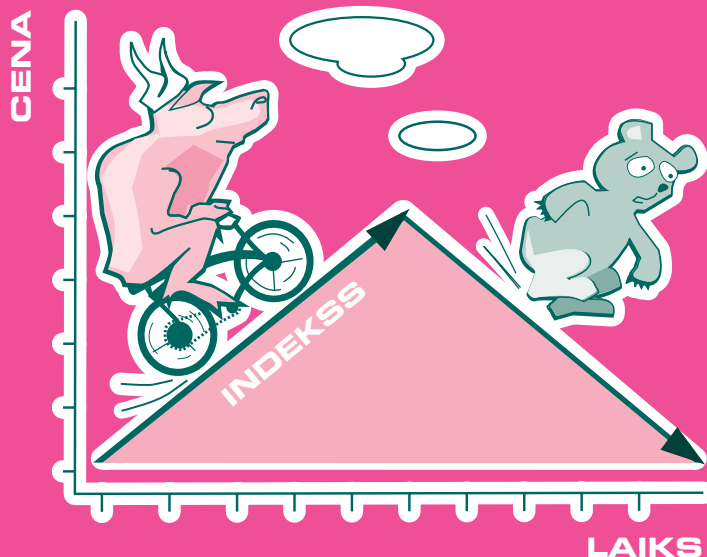
Ieguldījumu apliecības ir ieguldījumu sabiedrības emitēts vērtspapīrs, kas apliecina ieguldītāja līdzdalību kādā noteiktā ieguldījuma fondā, un to īpašniekiem ir tiesības uz noteiktu šī ieguldījuma fonda portfeļa daļu. Izdarot ieguldījumu fondā, ieguldītājs saņem ieguldījumu apliecības proporcionāli savam ieguldījumam.

Kā **novērtēt** vērtspapīru tirgu kopumā?

Fondu biržās parasti tiek tirgoti liels skaits akciju. Ir ļoti sarežģīti ātri pārskatīt visu vērtspapīru tirgu, konstatēt notiekošās izmaiņas. Lai kopumā vērtētu vispārējo tirgus stāvokli, nevis tikai atsevišķas akciju cenas, tiek ieviesti specifiski rādītāji, kurus sauc par **vērtspapīru tirgus indeksiem**. Indeksi ir vairāku uzņēmumu akciju cenu matemātisks rezultāts, kurš raksturo indeksā ietilpstošo akciju cenas izmaiņas. Galvenā indeksa īpašība ir tā, ka **viens skaitlis – indekss – parāda visa vērtspapīru tirgus tendences**. Tas palīdz ieguldītājiem izvērtēt situāciju un izšķirties par ieguldījumu izdarīšanu. Indeksā ietilpstošo uzņēmumu un to akciju daudzums var būt dažāds. Tāpat var būt vairākas indeksa aprēķināšanas metodes.

- Ja akciju cenas pieaug, tad indekss iet uz augšu. To sauc par **"bulļa tirgu"**.
- Ja akciju cenas samazinās, tad indekss iet uz leju. To sauc par **"lāča tirgu"**.

Kad esi izlēmis, kur ieguldīt savus līdzekļus, tad atliek vēl tikai šo lēmumu realizēt. Visur pasaulē darījumus biržās veic tikai speciāli licencēti starpnieki - brokeri, kas strādā bankās un brokeru sabiedrībās.

Tālab, lai tirgotos ar vērtspapīriem, Tev vispirms jādodas pie brokera.

Trešais solis PRAKTISKAIS

Izvēlies brokeri!

Lai Tu varētu veiksmīgi darboties vērtspapīru tirgū un izmantot visas tā sniegtās priekšrocības, Tev nav jābūt finanšu tirgus speciālistam vai liela kapitāla īpašniekam.

Ja Tu gribi pirkt vai pārdot Rīgas Fondu biržā kotētos vērtspapīrus, Tev ir jādodas pie brokera uz kādu no bankām vai brokeru sabiedrībām, kas ir Rīgas Fondu biržas biedrs.

Brokeris var arī izveidot Tavām vēlmēm un mērķiem atbilstošu ieguldījumu portfeli un veiks tā pārvaldīšanu ar mērķi palielināt Tavu peļņu. Tas nozīmē, ka Tu uztici savus līdzekļus profesionāliem un pieredzējušiem fondu tirgus speciālistiem. Brokeris var palīdzēt arī pieņemt lēmumu, kur un kā labāk ieguldīt Tavus līdzekļus.

Kā izvēlēties brokeri?

- Pievērs uzmanību tam, kāda ir Tava izvēlētā brokera profesionālā pieredze vērtspapīru tirgū!
- Noskaidro, kādas komisijas maksas ir Tavam izvēlētajam starpniekam – bankai vai brokeru sabiedrībai, kurā Tu plāno atvērt vērtspapīru kontu, lai veiktu darījumus ar vērtspapīriem!
  - Ja vēlies ieguldīt līdzekļus uz ilgu laiku un/vai piedalīties uzņēmuma nākotnes veidošanā kā akcionārs, tad izdevīgi izvēlēties starpnieku, pie kura ir nelielas vērtspapīru konta atvēršanas un uzturēšanas maksas.
  - Ja vēlies aktīvi darboties tirgū jeb spekulēt, pērkot un pārdodot vērtspapīrus, var izvēlēties starpnieku, kuram ir nelielas komisijas maksas par katru veikto darījumu Tavā vārdā.

Kāpēc nav jāiet uz biržas ēku, lai nopirktu vai pārdotu vērtspapīrus?

Brokeris biržas tirdzniecības sistēmai pievienojas caur datortīklu no sava biroja un ievada tajā savus vai klientu rīkojumus izpildei. **Tāpēc dodies uz banku vai brokeru sabiedrību, nevis biržas ēku!** Toties biržas tirdzniecības ekrānā Tu vari redzēt Rīgas Fondu biržas mājas lapā: www.rfb.lv

Tirdzniecības ekrānā ir redzams, kādus vērtspapīrus un par kādām cenām Tu vari nopirkt vai pārdot, kā arī to, kāds ir tā brīža piedāvājums un pieprasījums pēc vērtspapīriem.

Atver kontus!

Lai veiktu darījumu ar vērtspapīriem, Tev ir nepieciešams atvērt 2 kontus:

- **naudas norēķinu kontu** (bankā) – tas tiek izmantots naudas darījumiem.
- **vērtspapīru kontu** (bankā vai brokeru sabiedrībā) – tas tiek izmantots darījumiem ar vērtspapīriem. Vērtspapīru kontā tiek glabāti vērtspapīri un veikti norēķini par noslēgtajiem vērtspapīru darījumiem. Vērtspapīru konts nepieciešams arī, lai dereģistrētu jeb saņemtu uzņēmuma privatizācijā iegūtās akcijas. Ja kā starpnieku Tu esi izvēlējies brokeru sabiedrību, tad naudas konta atvēršanu kādā no bankām priekš darījumiem ar vērtspapīriem Tev ir jāaskaņo ar brokeru sabiedrību.

Uzdevumu jeb rīkojumu iesniegšana

Pēc tam, kad ir atvērts vērtspapīru konts, Tu vari izvēlēties, kādā veidā dot rīkojumus pirkt vai pārdot vērtspapīrus. Tos var dot personiski, ierodoties bankā vai brokeru sabiedrībā, pa telefonu, faksu vai internetu.

Lai reāli nopirktu kādu vērtspapīru, Tev ir jāaizpilda speciālas formas veidlapa - uzdevums jeb rīkojums, kuru Tev iedos Tavs brokeris. **Tā ir uzdevuma jeb rīkojuma iesniegšana**, kur jānorāda:

- Vērtspapīru skaits, veids (akcijas, obligācijas vai cits) un laika posms, kurā vērtspapīri jāpārdod vai jānopērk.
- Vērtspapīru cena, ko iespējams norādīt kā:
  - maksimālo cenu (pirkšanas gadījumā), ko Tu esi gatavs maksāt par vienu vērtspapīru;
  - minimālo cenu (pārdošanas gadījumā), ko Tu vēlies saņemt par vienu vērtspapīru;
  - "tirgus cenu", t.i., Tevi apmierina tā cena, kas noteiktajā brīdī ir biržā;
  - cenu robežu, kuras ietvaros Tu vēlies pirkt vai pārdot vērtspapīrus;
  - konkrētu cenu, kura vienīgā Tev ir pieņemama.

Par pašu rīkojuma izpildi parūpēsies brokeris!

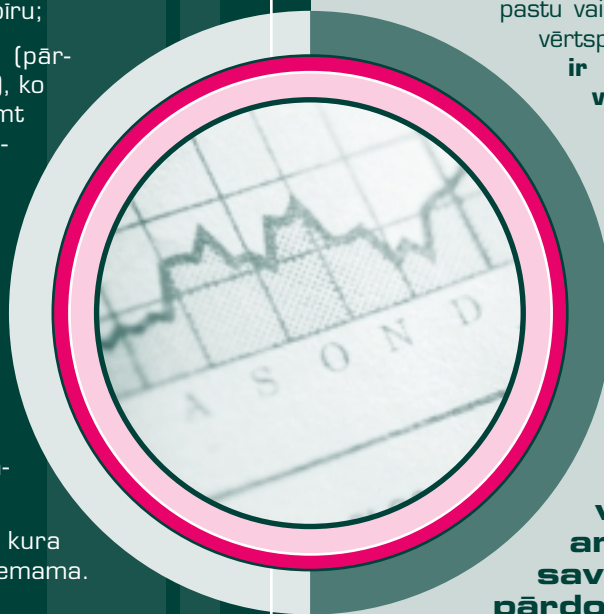

Kā **sekot** līdz savam kontam?

Katrs noslēgtais darījums ar vērtspapīriem tiek iegrāmatots Tavā **vērtspapīru kontā**. Tāpēc, noslēdzot līgumu, vajadzētu vienoties ar brokeri par to, kā (bankā, pa pastu vai elektroniski) un cik bieži Tu saņemsi vērtspapīru konta izrakstu. **Konta izraksts ir apliecinājums tam, cik un kādi vērtspapīri Tev pieder**. Tev piederošie vērtspapīri tiek glabāti nošķirti no bankas īpašumā esošajiem vērtspapīriem, tāpēc Tavi vērtspapīri ir drošībā, jo bankas ķibeles Tevi neietekmēs.

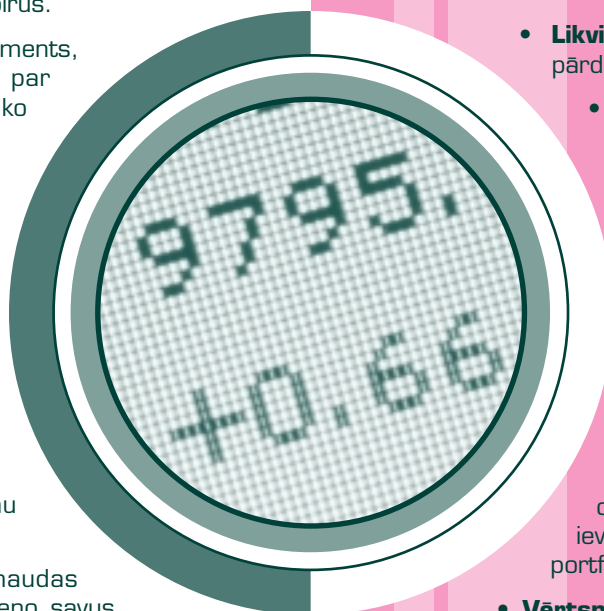
Der zināt:

Ja Tavā īpašumā ir vērtspapīri, Tu vari ar tiem rīkoties pēc saviem ieskatiem - pirkt, pārdot un arī dāvināt!

leguldītāja mazā vārdnīca

- **Brokeris** ir persona, kas ieguldītāju uzdevumā veic starpniecības darījumus ar vērtspapīriem.
- **Emitents** ir juridiska persona (uzņēmums, banka, valsts, pašvaldība), kas izlaiž vērtspapīrus.
- **Emitēt** nozīmē izlaist vērtspapīrus.
- **Emisijas prospekts** ir dokuments, kurā apkopota informācija par emitentu un vērtspapīriem, ko tas izlaiž.
- **Fondu birža** ir institūcija, kas organizē atklātu un regulētu vērtspapīru pirkšanu un pārdošanu.
- **Ieguldītājs** ir persona, kas darbojas vērtspapīru tirgū (pērk un pārdod vērtspapīrus) ar mērķi gūt peļņu.
- **Ieguldījuma portfelis** ir vienam ieguldītājam piederošu dažāda veida ieguldījumu kopums.
- **Ieguldījumu fonds** ir naudas kopfonds, kurā ieguldītāji apvieno savus līdzekļus, lai vērtspapīri tiktu pirkti kopīgi.
- **Ienesīgums** ir procentos izteikts sākotnējā ieguldījuma pieaugums.
- **Inflācija** ir makroekonomikas rādītājs, kurš parāda vispārējo cenu līmeņa kāpumu, un attiecīgi arī pirktspējas samazināšanos laika gaitā.

- **Kapitalizācija** ir uzņēmumu tirgus vērtība, kuru aprēķina, sareizinot apgrozībā esošo vērtspapīru skaitu ar šo vērtspapīru cenu.
- **Kotēšana** ir vērtspapīra tirgus cenas noteikšana fondu biržā.
- **Likviditāte** ir iespēja brīvi pirkt un pārdot vērtspapīrus.
- **Nominālvērtība** ir sākotnēji noteiktā viena vērtspapīra vērtība naudā.
- **Publiskā apgrozība** ir fondu biržās tirgto vērtspapīru pirkšana un pārdošana.
- **Risks** ir zaudējumu un neveiksmes iespējamība.
- **Risku diversifikācija** jeb dažādošana ir ieguldīšana dažādos vērtspapīros, lai lielākā laika posmā atsevišķu vērtspapīru cenu svārstības neatstātu ievērojamu ietekmi uz ieguldījumu portfeli kopumā.
- **Vērtspapīrs** ir privāttiesību dokuments, kas apliecina emitenta saistību pret dokumenta īpašnieku. Latvijā publiskajā apgrozībā ir tikai dematerializēti vērtspapīri. Tas nozīmē, ka vērtspapīri nav nodrukāti papīra formā, bet ir grāmatojuma veidā.

Ekonomiskās izglītības līderi
un novatori Latvijas skolās.
www.jal.lv

www.rfb.lv